

ЛІТАРАТУРНЫ

ДАДАТАК

ДА ГАЗЭТЫ „САВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ”

№ 17

21 кастрычніка 1928 г.

№ 17

З Ё М Е С Т

Мурачка—Ал. Дудар. На Каганцовай магіле—М. Каспяровіч. Кар’ера фатографа і казырны туз—Андрэй Александровіч. Недрукаваныя Каганцовы вершы. Сьвята ў Замойску—Юрка Лявоны. * * * (верш) Сяргей Фамін. На розныя тэмы—Ар. Бібліяграфія і крытыка. Літаратурная хроніка.

Ал. Дудар.

МУРАЧКА.

(Н а в э л я).

* * *

Мурачка ня ведае, што рабіць. Перад Мурачкай мабыць першы і апошні раз у жыцці стала самая рашучая праблема, якая заўсёды ў свой час паўстае ў жыцці кожнай дзяўчыны. Ніводная матка ніколі не наважыцца расказаць улюбёнай дачушцы суровую праўду пра жыццё. Ніводная матка ня скажа дзяўчыне, як калісьці перастала быць дзяўчынаю сама. Моладзь заўсёды вучыцца жыць сама і таму цяпер перад Мурачкай так востра паўсталі такія новыя і нечаканыя пытанні: каторы лепшы?

Я не скажу, на якой вуліцы сустрэў я Мурачку. Калі гэта было? Мабыць, тады, калі крамкі на Нізкім рынку перажывалі свой мядовы месяц, калі абрыдлыя тараны сустрэлі сабе моцнага канкурэнта ў вобразе амерыканскіх пасылак і на Савецкай вуліцы адна за адной пачалі адчыняцца прынадныя крамы з пахкім мылам, ружовымі падвязкамі і самымі моднымі колеру «beige» панчохаў. Мурачка рана-раненька паднімалася тады і сьпяшалася, каб да дзевятай гадзіны пасьпець у белы будынак на Чырвонаармейскім завулку. Яна сьпяшалася сесці за сваю машынку раней, чым прыдзе Іван Іванавіч Дзямідаў, ад’ютант штабу 11-й брыгады. У Івана Іванавіча свае асаблівасці. Іван Іванавіч быў некалі ротным пісарам, мабыць таму Іван Іванавіч такі акуратны і на працу пазьніцца роўна на столькі, каб сам начштаба прышоў на

поўгадзіны пазьней за яго: службовы атыкет—штука тонкая, але Іван Іванавіч даўно пасьпеў яго ўсвоіць. Іван Іванавіч прыходзіць у канцэлярыю штаба і зоркім вокам аглядае ўсіх супрацоўнікаў. Іван Іванавіч добра знае сваю работу, а яшчэ лепей задачы Чырвонай арміі. На ўсіх сходах, дзе ваяком Лексікаў, быўшы каваль, а сёння яго непасрэдна начальнік, робіць даклад аб ганебных учынках Антанты, на ўсіх сходах Іван Іванавіч сядзіць у трэцім радзе непасрэдна за начальнікам штаба. І ў самым патэтычным месцы прамовы ваякома, пукатыя вочы Івана Іванавіча наліваюцца гневам і помстаю, а гарбаты нос наварачваецца направа і налева, як-бы шукаючы супрацоўнікаў, маючых слова супроць. Але спакойна сядзіць з правага боку старэйшы дзелавод Волкаў і з левага боку флегматычна шморгае носам старэйшы перапісчык Шалаян. Гэтага нават самае прозьвішча прымушае трымацца проста і сціпла і нос трымаць па ветру, таму на твары яго застаецца вечны выраз зьбянтэжанасці і гатоўнасці да нечаканага. А Мурачка сядзіць у самым апошнім радзе. Яна спакойна сядзіць і нават Іван Іванавіч яе асабліва ня пужае. Яна ўжо некалькі разоў заўважыла, што Іван Іванавіч з вялікаю ўвагаю сачыў за тым, як яе пальчыкі бегаюць па замусоленых клавішах штабной машынікі. Гэта яе, Мурачкі, сакрэт, але яна гэта даўно ўжо заўважыла. Але Му-

рачка добра разумее, што ў начальства зусім выключнае становішча; калі што якое, дык яно заўсёды знойдзе і час і словы. І таму кожную раніцу так сьпяшаецца Мурачка, каб пасьпець у канцэлярыю хоць на паўгадзіны раней за Івана Іванавіча. І калі прыходзіць Іван Іванавіч і арліным вокам аглядае сваю канцэлярыю—Мурачка заўсёды на сваім месцы і заўсёды праца ў яе аж кінець. Нават пануры Волкаў і той ня міне Мурачкі, каб ня даць ёй якую: небудзь тэрміновую работу. Дыктуе заўсёды ён сам.

Іван Іванавіч высокі і зграбны. У Івана Іванавіча чорныя пукатыя вочы, у якіх заўсёды гараць такія прынадныя абыцаючыя іскры. І валасы ў яго так прыгожа завіваюцца на скронях—цёмныя такія валасы. Іван Іванавіч з кожным днём усё часцей сьпяняецца калі Мурачкінай машынікі; больш таго—няраз ўжо застаўляў ён Мурачку на вячэрнія ваняткі і сам дыктаваў ёй тэрміновыя паперы. Больш таго; ніхто гэтага ня ведаў, але з нейкага часу па суботах, калі надыходзіў час ісьці да капцёра і атрымліваць селядцы, алей, крупу ды іншыя страўныя рэчы—Іван Іванавіч пасьпяваў у той-жа час і далікатна падносіў Мурачкін паёк аж да самай Мурачкінай хаты ў самым канцы Кандуцтарскай вуліцы. А гэта ўжо нешта азначала. І Мурачкіна сэрца бадай упершыню пачало біцца нейкім новым, неспрабаваным, але вядомым па раманах пацудуцём.

* * *

Той, хто хадзіў у твая годы ў наш чыгуначны клуб, добра павінен помніць Мурачку. У Мурачкі былі такія чорныя задзёрыстыя вочкі, прыгожая фігура і дробненькія завіточкі чорных валасоў. Калі канчаўся спектакль ды пачыналіся скокі, у Мурачкі ратунку ня было ад кавалераў. Сьмяецца Мурачка так, што можа толькі ў глухага сэрца не зашчымела-б ад гэтага сьмеху, што такі быў падобны да звону дробных званочкаў.

Ня было ў нашым канцы дзяўчыны прыгажэй за Мурачку. І калі вярнуўся ў родны горад Пятрусь Крымчонак, сын Мурачкинага суседа машыніста—не пазнаў ён яе адразу. Пятрусь яшчэ быў у вайсковым адзеньні. У родны горад папаў ён цяпер, таму што ў горадзе былі камандныя курсы і Пятруся проста з апошняга рэйду па басмацкіх кішлаках паслалі вучыцца.

— Ты, Пятрусь, ня маеш права так павінуць армію. Калі станеш патрэбен ізноў, дык павінец умець камандаваць другімі. Гэта, брат, мала толку з таго, што сам умееш нарывацца на кулі... Панюхаў ты пораху даволі—панюхай і квіжкі. І глядзі—калі сустрэну цябе потым не камандзірам, дык мала табе ня будзе...

Так казаў ваенком, і Пятрусьразумеў яго і ведаў, што трэба вучыцца. У школе саромліва хаваў ад сяброў свой ордэн Чырвонага сьцягу—чым ён быў вінен, што толькі адзін ён і меў гэту ганаровую адзнаку.

І калі апынуўся Пятрусь у родным горадзе, пацягнула яго туды, на акраіну, дзе гудзяць паравозы, дзе бліскучыя рэйкі зьбягаюцца ў дзьева каляіны і ўцякаюць паміж высокіх насыпаў далёка-далёка за горад. Толькі што скончыліся фронты, яшчэ не змаўкала ў вушах агіднае гудзеньне куль, аглушаючы гук гармат, ды хлябусьценьне шабелі у целах ворагаў: Пятрусь—кавалерыст і мабыць таму асабліва пацягнула яго ў гэты ціхі завулак, дзе людзі ня чулі нават і паху конскага. Там і крывенькая хатка, і сабакка, і бацька вечна замураны і пратэстуючы, і маці спачуваючая і ласкавая.

Першы раз Пятрусь нават і не спазнаў быў роднай вуліцы. Такою ўбогаю і шэраю здалася яму яна. Такое адчуваньне ведае кожны, хто, павандраваўшы па многіх гарадох, пабачыўшы многа, хай сабе і горшых вуліц, вернецца, нарэшце, у свой горад, на тую вуліцу, дзе пражыў пачатак жыцьця... Маці спачатку не пазнала, потым

вінулася абнімаць, цалаваць і нават плакаць пачала. Бацьку старога, відаць, таксама ахвота разьбірала заплакаць, але гонар мужынінскі перамог, і сына сустрэў ён нават крыху сурова.

— Ну, апавадай, дзе быў, што бачыў...

Пятрусь пачаў апавадаць... Доўгая гісторыя...

— Так, гэта добра, што за Саветы... Яно, каб не змавіць, ды і мы трохкі дапамагалі...

Пятрусь ужо чуў, яе бацька пры адхозе палякаў падбухторыў сяброў да забастоўкі і выратаваў усю маемасьць дэпо.

— Маладзец, сыноў. Маці вось енчыць усё: прапаў, ды прапаў. А я кажу—калі прапаў, дык за дзела.

Бацька старанна закручвае «сабачую пожку».

— Што вучыцца цяпер, дык гэта добра. Але трэба, брат, канчаць хутчэй. Я ўжо старэць пачынаю—час і табе мяне падмяніць на часіну...

Мурачка сустрэла Пятруся, як належыць дарослай дзяўчыне. Мала чаго ня было там калісьці. То-ж яны дзеці былі яшчэ—і гэта трэба прыняць пад увагу. Людзі растуць і жыцьцё мяняецца. Аднак-жа далікатнасьці трэба трымацца.

— Будзьце знаёмы: Іван Іванавіч Дзімідаў, а гэта мой сябра з дзяцінства—Пятрусь... Пётр Максімавіч... і Мурачка вінавата ўсьміхнулася. Яна забылася Пятрусёва прозьвішча—на іх вуліцы ніхто суседавага прозьвішча ня помніў. Іван Іванавіч далікатна ўсьміхнуўся і зусім не зьвярнуў увагі на Пятруся. Гэта-ж не канкурэнт. Якісьці там абдзёрты курсант ды супроць яго, Івана Іванавіча; і ён задаволена аглядзеў свае высокія франтаватыя боты. Справа была ў чыгуначным клубе і зараз-жа аркестр заграў польку-какетку і зараз-жа Іван Іванавіч лоўка закруціў Мурачку па напоўненай пылам залі. І ві ён, і ні Мурачка зусім не зьвярнулі ўвагі на тое, што пара цьвёрдых шэрых вачэй з-пад цёмна-зялёнага шлему тае прагна ўглядаліся ў кожны рух прыгожай машыністкі з штабу 11-й брыгады.

* * *

Кожную вольную гадзіну выкарыстоўваў Пятрусь, каб пайсьці на сваю ціхую вуліцу. І кожны раз ен спатыкаў Мурачку. І кожны раз Мурачка вінавата паглядала на яго: яна сьпяшалася на вячэрнюю работу і ніяк, ві на адну хвіліну ня можа застацца пагуляць з Пятрусём—сваім старым доб-

рым сябрам. І ў канцы другога месяца, калі Пятрусь, у якога, ня глядзячы на столькі перажытых боек, так палахліва ёкала сэрца, расказаў Мурачцы пра нешта патаемнае, што так трывожыла яго сэрца, Мурачка адказала:

— Ты ня крыўдуй, Пятрусь, але гэтага ня можа быць. Я ўжо абяцалася аднаму чалавеку—ты яго знаеш: гэта Іван Іванавіч—наш ад'ютант штаба...

І, пачынаючы з другога дня, Пятрусь яшчэ крапчэй узяўся за навуку. І так часта паўставаў перад яго вачыма вобраз любай дзяўчыны—не тае, што толькі што адкінула яго пацупці, а тае даўнейшае, маленькай чорнавокай і жвавай, што так любіла дражніць яго і так смачна чмякала накрадзеныя ім з суседняга саду яблыкі. Успамінаў, яе падаюць яблыкі, яе хрусцяць яны на маленькіх белых вубах.

* * *

Іван Іванавіч быў стройны і высокі. У Івана Іванавіча кучаравіліся валасы на скронях і тонкая гарбулінка на яго носе надавала яму такі шляхэтны выгляд. Мурачка не магла нарадавацца на свайго мужа і яе толькі страшэнна дзівіла, чаму ён так ахаладзеў да яе ў апошні час. Яна гублялася ў дагадках. Яна ўжо больш не працавала ў штабе, але перад яе вачыма мітусіўся твар другой Мурачкі, якой Іван Іванавіч можа таксама дыктую па вечарам тэрміновыя паперы і ў якой можа такія самыя кудзеркі вакол твару і такія самыя бліскучыя задзёрыстыя вочкі. Шмат чаго перадумала Мурачка.

І толькі тады зрабілася ясным усё, калі аднойчы ўвечары, вярнуўшыся дахаты ад маткі, застала пусты пакой і на вакне кавалак паперы, на якім было напісана:

«Выбачай, дарагая, мяне, але я, згодна ваеннай дыцыпліны і загаду нумар 1001-с, мушу выехаць у другі горад. Адрасу не пакідаю—гэта ваенны сакрэт. Калі памылкова захпіў твае рэчы—даруй. Потым можа разьбярэмся».

Мурачка зразумела. Яна доўга сядзела на вакне і ўглядалася ў пустое маўклівае неба. А потым праплакала ўсю ноч. І толькі раніцою схамянулася і, адшукаўшы яшчэ кавалак паперы, дрыжачаю рукою напісала ліст. Адрас быў такі:

№-ыя кав. курсы. Пятрусю Максімавічу Крымчонку.

На Каганцовай магиле.

Карусь Каганец—гэта літаратурны псеўдонім найлепшага давашаніўскага пісьменьніка.

Яго сапраўднае прозьвішча—Кастравіцкі, Казімір Карлавіч.

Радзіўся ён у палітычна-сэнсальных бацькоў у Табольску.

Маючы шэсьць год, ужо быў на бацькаўшчыне сіратою.

Маючы сем год, пачаў працу на найму.

Да адзінаццалі год быў пастухом.

З адзінаццалі год выконваў сталую працу—карчаваў лес, баранаваў, рабіў усё, што трэба ў гаспадарцы.

Колькі ім вучыўся ў Менску і Маскве. А пасля грошай не хапіла.

І ён гаспадарыў у Прымагільлі на Койданаўшчыне.

А далей сямнаццаць год служыў лясвіком, дзесятнікам на пабудове чыгункі, закладчыкам гарбацярні і д. т. п.

Памёр па пяцьдзсят першым годзе жыцця.

З паказанага веку і пералічаных заняткаў трэба вылучыць паўтара гады на турму.

К. Каганец сядзеў у менскай турме паўгода ў 1905-6 г. і год у 1910-11 г.

За рэвалюцыйную чыннасць.

Арштанавалі яго на вёсцы ў часе агітаваньня сярод сялян.

Збіраў слоўнік беларускай народнай мовы, запісваў фольклёр; на аснове арабскага, беларускага, татарскага, аўрэйскага, славянскага, лацінскага і рускага альфабэтаў выпрацаваў першы беларускі праект беларускай азбукі. Распрацоўваў пытаньні беларускага правапісу і ўклаў першую беларускую граматыку беларускай мовы. У самыя цяжкія часы пававаньня царату нагодул выявіў сябе здольным пачынальнікам беларускай навукі.

Правучыўшыся з 1 верасня 1885 году да 1 верасня 1888 году ў маскоўскай мастацкай школе, на ўсім працягу свайго жыцця працаваў у галіне выяўленчых мастацтваў. Надвычайна ўдала рысваў, маляваў і выразаў з дрэва і слановай костьці. Яго рэчы лічацца найлепшымі ў новачасным беларускім мастацтве.

Пражыўшы амаль увесь свой век сярод сялянства, К. Каганец ведаў, што ўся яго моц у сувязі з шырокімі масамі. Таму ён кланаліўся разумець іх і аб тым, каб яго разумелі. З гэтага вынікала яго вялікая публіцыстычная, папулярна-агучная і педагогічная чыннасць. Ня так даўно, пасля яго сьмерці, адзначалася, што шмат якія каганцовы публіцыстычныя рэчы маюць і цяпер значэньне «быццам новая рэч». Каганец выдаў першую навукова-папулярную кніжку на беларускай мове «Гутаркі аб вебе і ямлі», якая мела вялікае значэньне ў антырэлігійнай справе. Ён-жа ўклаў і першы беларускі лемантар.

Зусім эразумела, што Каганцова магіла, як і ўсе магілы выдатных грамадзкіх і культурных дзеячоў, прылягае да сябе ўвагу шырокіх прапоўных мас. На яе робяць экскурсіі вучні самігодка і члены прафэсійнальных саюзаў. Мясоўнасць, дзе яна знаходзіцца,—гэта Койданаўшчына—надвычайна прыгожая.

Сама магіла знаходзіцца на Навасёлкаўскіх могілках, за шэсьць кілямэтраў ад Койданава. Яна ўяўляе сабой просты бургорчык зямлі, на якім шырока разросься шпшынявы куст. Ні помніка, ні крыжа, ні каля з якім-небудзь надпісам няма. І заўсёды, як прыходзяць сюды экскурсіі, яны змушаны ваклікаць мясцовых сьведка пахаваньня, каб экскурсанта мелі акую-небудзь магчымасьць паверыць, што тут

СЯБРОЎСКІ ШАРЖ.

Андрэй Александровіч.

Андрэй Александровіч.

Кар'ера фатографа і казырны туз.

(З паэмы «Цені на сонцы»).

* * *

Былі-жылі на свеце два браты, жылі ня ў роскашы, ня ў вехах поннаты. Як дзень і ноч, зьнікаў за годам год, Адзін разумны стаў, другі—наадварот. Адзін да працы зьвін і ў тым злыя дні ён з першых раздуваў рэвалюцыйны зьніч. І, не шкадуючы юнацкай галавы дабраахвотна стаў армейцам радавым... Цяпер на фабрыцы, каля вярстата зноў. Другі валондаўся, што вечар, па ніно, і стаў пажарным (наб ў армію ня йсьці, адно выгоднае знайшлося што ў жыцьці..) А там і фатаграфіяў займацца ён пачаў, калі сьціхалі буры, віхор калі сьціхаў. Але жыцьцё зьмяняецца, і ўжо ня так даўно— фатограф шле нататні ў газэту пра ніно.

Ляжыць выдатны сялянскі дзеяч. У дзесятую гадавіну яго сьмерці, 20 мая 1918 г., толькі «Савецкая Беларусь» успомніла яго значнымі артыкуламі. Ніводзін часопіс не зьяма сьціў нават яго надрукаваных яшчэ відэ твораў, а ня то што матар'ялаў пра яго. Трэба нашым літаратурным аб'яднаньням выявіць сваю ініцыятыву перад адпаведнымі органамі ў справе пабудовы помніка на магиле і ў справе апублікаваньня надрукаваных Каганцовых твораў, а таксама яго дакладнага жыцьцяпісу і агляду творчасці.

Недалёка ад магілы, за кілямэтраў шэсьць, у Прымагільлі ля Юдкоў, яшчэ стаіць хатка, у якой пражыў большую палову веку К. Каганец. Уваход у яе праз такі-ж невялічкі хлёў. Падлогі няма. Два вакенці. Глінабітная печ. Гэта яна прычынілася дрэннаму здароўю Каганца. Да яе пазней прыбудавана другая хатка з кратым ганкам. А паўз край лесу стаіць магутная хволя, пад якой Каганец тварыў свае вершы. Ён і хатку трэба, па маёй думцы, абвясціць пад аховой як помнікі быту і гісторыі нацыянальна-рэвалюцыйнага руху.

М. Кабыляровіч.

Пайшла пісаць губэрна!.. Ведатны рэпарцёр!.. «Голубая кофточка, веселый разговор»... Што крок—то вышай, вышай!.. Крытыка, як град— фатограф, сьціўшы зубы, рвануўся на тэатр. І дзівіць дзіва дзіўнае,—як піша Ясанар,— нізкая якасьць, высокі ганарар!.. Кар'ера, на дыбы! Залічаны ў штат: будзь знаём рэдантару—узвысіцца разрад..

* * *

Мо' пачуецца дацэнта з неахлойнасьцю акцэнта— ня дзівіцца, ня трэба, ня шунаецца слоў ганебных: прыдзе час—удасканаліць... Як-ні-як і тэрмін далі.

Тэрмін пройдзе, ў сьветлай славе, глянё, дацэнт як трэба стаў: і ня скажа больш—«панздравіў» прыгажэй за—«прывітаў».

Многа ў нас такіх зьбярэцца, што тут зробіш? Як бяз спэцаў абыйсьціся? Пачанаем... Спэц, як хлеб. Пара таная. А дацэнт? Ну, хто ня знае: спэц такі, як я кітаец.

З нашай мовы скажа слова— (... Вушы быццам ішана...) пару слоў з другога мовы, звоніць—звон без языка.

Як каромеела, на носе шкло, для важнасці, ён носіць. Па абмылцы, часам, прэса клічку даць яму—«прафэсар». Раз—прафэсар?—Яона, з «мовай» знацца—неабязкова. Шэсьць казырных—выйграш мірны, а на сем—рысонне і труо. І дацэнт, як туз казырных... — Чым пабеш казырны туз?

Недрукаваныя Каганцовы вершы.

I.

Салавейка мілы,
Ты красна сьпяваеш;
І ноччу і рана
Ты гай ажыўляеш.
За красны ця песьні
Людзі пахваляюць
І п'явучых птушак
Царам называюць.
Да ты бо на хвальбу
Нічудь не ўважаеш:
Шэра тваё перца,
Скромна пажываеш.

20-9—1906

II.

Жайваронча малы,
Птушачка ты гожа,

Як чудь сьвет займецца
Узьнімешся з збожжа,
Над нівай ўзаўсёй,
З песьней дзень спаткаеш,
Весела ратая
Ў полі прывітаеш.
Песьняю сваю
Яму часьць узносіш,
Да удоху людзям
Ёю-ж бо прыносіш.

20-9—1906.

III.

Сонейка прыгрэла
І вясна настала;
Траўна зарунела;
Зіма дзесь прапала;

Ластаўка в выраю
Пад радную отрэху
Весела шыбае,
Нам нясе уцеху.
Родны край вітае,
На ўзярэдзі сеўшы,
Вясну павяшчае,
Песеньку запёўшы.
Лятуць да дому,
Дзе узгадалася,
У нашу краіну,
Прыгод не ўбаялася.

23-9—1906.

Да друку падаў

М. Каспяровіч.

Юрка Лявонны.

Сьвята ў Замоіску.

(Гумарэска).

... Гэта было ў глухім беларускім мястэчку, там, дзе старшыня райвыканкому Целяшэнга Апанас Вавілаў у дзень сёмы пасля свайго прыезду ажаніўся на Бэрце Данілаўне Левінай—настаўніцы нацменаўскае школы...

Наколькі памяншая падзея адбылася ў дзень сёмы (а «сем», як вам добра вядома, лічба не прастаяя ва ўсякага веруючага яўрэя), дык нават сам меламад Абром убачыў у ёй «перст Неговы»... З гэтае прычыны перад суботаю, калі прыгожанькая Бэрта павіна была ўвесці ў дом продкаў голя—Апанаса Вавілава Целяшэнку—старая маці, Машэ-Рывэ, загадала працаўніцы Вользе:

— Вольга!.. Калі на тое пайшло—дык рэж адразу яшчэ адну курыцу... І каб яны праваліліся з сваімі мудрагельствамі!

На што працаўніца Вольга, крутнуўшы дзябэлымі плячыма, бязьвінна ўхмыльнулася і праз паўтары хвіліны апсала вакол шэй другое бурыцы смяротнае кола...

Дык вось...

У гэтым самым Замоіску, па ініцыятыве гэтага самага старшыні Целяшэнкі, сьвяткавала пажарная дружина слаўны юбілей—роўна дваццаць дзевяць год з дня свайго нараджэння.

Напярэдадні, за два тыдні да сьвята, адзін з двух рысакоў пажарнае дружны—дваццацігадовы мэрэн «Мальчык»—прывёз з Лущынскае ляснае дачы воз маладых слак. Калі елкі, наабсохшы, страцілі канчаткова зьлёнае дзювоцтва хвоі, іх шпалерамі выстраілі перад павецьцю з напалову пустымі пажарнымі бочкамі, не аднакун бадзёрастыці і прыгожасці. Сьвятую маўклівасьць тых слак можна параўнаць хіба толькі з

маўклівасьцю Бэрты Данілаўны Левінай—настаўніцы нацменаўскае школы—у той час, калі яна вытрымлівала струмень хуткіх фраз бацькі—Бен-Афроіма Левіна... Бен-Афроім быў тады разьлюшаны і відавочна было апошняму дурню, што яго словы мелі дачыненне да першага «грехопадения» прыгожанькае Бэрты.

Тае пачалося сьвята ў Замоіску...

Увечары, у залі памяшканьня РВК, адчыняючы ўрачыстае пасяджэньне праўленьня пажарнае дружны, местачковы брандмаёр—Сьцёпа Громаў—сказаў прамову. За сталом прэзыдуму, на той час, сядзела чацьвёра малаліцоў. Чацьвёрти, уласна кажучы, быў ніхто іншы, як Піне Гоц, але ўсе-тэй іх было чатыры... Піне Гоц сядзеў у скураным пінжачку, у бліскучых, залатых акулірах і з піпкаю...

Потым лік сяброў прэзыдуму павялічыўся да дваццаці трох. Перад прэзыдумам засядамі таксама 4 музыкі; бубен, скрыпка, мандаліна і нейкі арыгінальны ўсходні інструмант, накітавалі зурны з хлясьцікамі. Гэтыя музыкі гралі «Яблычка».

Потым расунулася заслона, паказваўся прэзыдум, перад маленькім столікам з пышным букетам папярочных руж. І музыкі перасталі граць «Яблычка», анімеўшы ад захаплення...

Казаў прамову брандмаёр Сьцёпа:

— «Таварышы, а табе сама грамадзяне... Мы, праўленьне пажарнае ў цэлым, адусяе душы вітаем дружыну ў прыватчасці, якая маецца, у дзень яе дваццацігодняга, выбачайце—дваццаці дзевяцігодняга юбілею з дня заснаваньня... Пажарнік, які заўсёды ідзе на дапамогу стыхійным навалам, ён ціхі замоіскі саматульнік, зьяўляецца

суровым барацьбітом на фронце чырвонага п'еўня. Няхай жыць Замоіскі пажарком: яго праўленьне! Няхай жыць дапамога стыхійным навалам у міжнародным маштабе!

Я скончыў...»

Паднялося чацьвёра музыкаў, і, стоячы, адыгралі «Марсэльезу». Было ўрачыста і жажліва.

Тады, па чарзе, сказаці свае прывітальныя і адвітальныя прамовы ўсе астатнія дваццаць два сябры прэзыдуму. Нарэшце, з дакладам аб працы пажарнае дружны выступіў зноў Сьцёпа Громаў. Ён рабіў справаздачу за апошнія дзевяць год.

А перад канцом вядомы ў Замоіску хуліган і лодыр Сёмка Вінвікаў абыйшоўся пры ачыстцы носу без дапамогі хусьцінкі, харкануў на падлогу і буркнуў:

— Крые, быццам надмазаны... Каб ты разарваўся, шпана!

І стаяўшы наўкол дзяўчаты з спачуваньнем паглядзелі на Сёмку. Сёмка засьмяяўся. І быў выведзен з залі двума дружнынікамі.

Гэта быў разгар сьвята.

У часе перапынку парачкі хадзілі ў парк, над адным з прытокаў Дняпра, глядзелі на палац, на абмерзлы месяц і верхавіньне.

Раніцою, у нядзелю, засьмяяўся старыкоўскім сьмехам звон на пажарным сьметніку...

Зашавяліліся бочкі.

У гэты час ужо зьехаліся на рынак вазы з яблыкамі і прагнуліся гандляркі.

Як шалёны—праімчаўся па рынку, наводзячы паніку на гандляраў, брандмаёр Сьцёпа Громаў, верхам на кані, без сядла.

Праз паўгадзіны на краявідзе, каля млыну, паказалася ўся дружна.

Наперадзе ішоў аркестр. Музыкі былі тыя-ж самыя, толькі бубен змяніўся на барабан і мандаліна зьнікла.

На рынку дружна пабудавалася ў адну шарэнгу.

— Адзінаццаць крокаў узад... Крокам... Арррш!..

Крокі адмерылі.

Неўзабаве ў увесь апор праляцела ўздоўж строю конная міліцыя.

Якое дачыненне мела яна да свята—цяжка сказаць.

Але дружныянікі сустрэлі міліцыю цёплым і грымотным «ура»...

І гэта было вяліварна.

А палове шостаў вечару ў прасторнай пуні, ля пажарных машын, на банкце ў гонар дваццаці дзевяцігадовага юбілею дружны, брандмаёр

Сьцёпа атрымаў у якасці падарунку ад удзячнага насельніцтва... прымус.

І Сьцёпка сказаў:

— Гэты прымус—новы... Дзякую! Мы сарвем з яго пломбу і запалім... Так! Запалім, яе запалім і ўзарвем усё, што перашкаджае нам весьці барацьбу з чырвоным пеўнем!

Аркестр граў «Кірпічыкі».

У зубцох старое вежы па сабаччому выў вечер.

У пуні было раскошна і весела.

Назаўтра елкі зьніклі з пажарнага двара.

Бэрта Данілаўна Целяшэнкава спакойна вучыла дзяцей яўрэйскай грамаце і ўсяму, што палагаецца.

А старшыня прымаў наведвальнікаў і падпісаў паперы.

Гэтае скончылася свята ў Замоўску.

СЯРГЕЙ ФАМІН.

* * *

Пагубляла рубіны рабіна
і ад страты ў прастор загула...
У тонкаструн залатой павучыны
агарнула жніўная гладзь.
Па ярох, па сівых пералесках
Так выразны бярозы і пні.
Пад нагою мамаюцца трэскі...
Восень.

Ціха.

Празрыстыя дні.

На забытай званіцы—варона.
Вечарэе.

А ў далях—туман.

Няпрыкметна у нашу старонку

Едзе ціха на іртан зіма.

Пахне гоотра яшчэ наняплянік

пахне полем і вільгацьцю ліп.

Зьвечарэла.

У шызым тумане

шлах шэрых зайцоў на палі..

Ноч.

Самотна, чуць чутна асіна

Прашпала, мяжу замяла...

Пагубляла рубіны рабіна

і ад страты ў прастор загула.

1928 г.

На розныя тэмы.

(З Масквы).

Два лісты.

Заслужоны артыст ММАТ (Маскоўскага мастацкага акадэмічнага тэатру) М. А. Чэхаў прыслаў у Галоўмастацтва і калектыву тэатру ліст, у якім апавяшчае, што застаецца на год заганіцаю. Вярнуўшыся, Чэхаў абяцае стварыць новы тэатр, які будзе культываць клясыку, што адбівае «вечныя тамленьні чалавечага духу».

Народны артыст У. Э. Мейерхольд прыслаў у Галоўмастацтва і ў калектыву трупы ліст, у якім апавяшчае, што застаецца на год заганіцаю, бо ня бачыць у рэпертуары СССР зараз матар'ялу, здольнага распаліць яго пацудзіе.

Два лісты. Яны вылікалі вялікі гармідар—і гэта натуральна, бо яны напісаны самымі выдатнымі мастакамі рэспубліканскае сцэны, «гонару» нашага савецкага тэатру.

Бясспрэчна, лісты гэтыя сыгналізуюць пра нейкі крызіс, што агарнуў Чэхава і Мейерхольда, але яны не даюць тлумачэньняў аб прычынах гэтага крызісу.

Сапраўды, што гэта азначае—«тамленьне чалавечага духу?», пра якія піша Чэхаў, або чаму гэта думае Мейерхольд, што калі зараз у СССР безрэпертуар'е, дык праз год гэта будзе жыта? Чаму—праз год, а не праз два ці тры гады?

За гэтымі «вечнымі тамленьнямі» і «безрэпертуар'ем» хаваецца, як відаць, нешта інакшае. Матывацыя ў лістох вельмі аддае павярхоўнымі адгаворкамі, характарам адпіскі.

І мы, уважліва сочачы за ходам працы Чэхава і Мейерхольда, не памыліся, калі скажам, што прычыны, якія выводзяць з СССР заганіцу таго і другога—ляжаць у банкроцтве ў першага (Чэхаў)—яго ідэалёгічных імжэньняў, у другога (Мейерхольда)—у банкроцтве яго творчых магчымасьцяў.

Ужо даўно насыпяваў канфлікт у ММАТ'е II. Там стварыліся дзьве групы. Адна, пад кіраўніцтвам Чэхава, стаяла за працяг старога напрамку тэатру, што ідзе ад няпаўнае героікі «Белладыны» Славацкага, завостранага псыхалёгізму бэргераўскага «Потопа» праз істэрызаваных «Эрыка XIV» і «Гамлета»—да паталёгічных авяеных агоняю містыкаю пастановак «Дела» Сухава-Кабыліна і «Петербурга» Андрэя Беллага. Група Чэхава стаяла за тэатр адцягнёнае ідэі, тэатр абстрагаванае думкі. Гэтая група ўяўляла сабе тэатр—ня служачы інтарэсам сёньняшняга дню, а тэатр адмежаваны ад запатрабаваньняў сапраўднасці, г. зн. тэатр, як «мастацтва для мастацтва».

Процілеглая Чэхава група змагалася з першаю за захаваньне напрамку, які ідзе ад «Гібелі Надзежды», праз „1825 год“ да Бабелеўскага «Закату», г. зн. за напрамак разумнага выкарыстаньня матар'ялу, выхаленага з гупчы гістарычных фактаў, масавых інтарэсах сёньня.

Няма чаго гаварыць, што мы зараз, разглядаючы тэатр, як адну з прылад нашага агульнага сацыялістычнага будаўніцтва, не маглі дазволіць сабе непатрэбнае раскошы далейшае траты на-

родных сродкаў на эксперымэнтатарскія ідэалістычныя „шуканьні“ Чэхава і яго прыхільнікаў. Таксама няма чаго казаць і аб тым, як новы глядач ад вярстатаў і сахі на гэтых спэтаклях, захапляючыся нармальнаю здольнасьцю іх, абураўся іх ідэалёгічнаю каштоўнасьцю. Чэхаў адышоў.

З Мейерхольдам інакш. Гэты майстар пачаў з ломкі паставачных шаблёнаў і абнаўленьня тэатральных форм і падачы на сцэну рэпертуару, які афармоўвае псыхіку рэвалюцыйнага глядача, у пляне сацыяльнай героікі; у перыяд самае вялікае напружанасьці нашых рэспублік у барацьбе з замежнымі і ўнутранымі ворагамі, гэты майстар даваў на тэатры ўзоры высокае сацыяльнае патэтыкі. Можна проста сказаць, паставоўкі Мейерхольда таго часу рабілі такую-ж справу, як сьпэвы і сатыры Дзям'яна Беднага, або масавыя метады нашай агітацыі. Калі пачаліся будні, калі мора разбушаванае рэвалюцыйнае стыхіі супакоілася, калі на парадку дню стала спакойная марудная праца,—дык «кароль Мейерхольд апынуўся голым». Ён ня здолеў разгледзець за дробнымі дэталлямі нашага заспакоенага існаваньня вялікага малюнку гераічнага будаўніцтва, ён, як і здолеў у эпоху «буры і націску» быць зьявстуном бунту, у перыяд заспакоенага жыцьця застаўся з апустошаным каўчаном. Апошняю страляю, пушчанаю Мейерхольдам з луку сваёй багатай творчасці-магутнасьці—была страля па машчанству—«Мандат».

Затым распачаўся шлях уваскрашэння ў перапрацаваным выглядзе клясыкі таптаньне на здабытых ужо тэатрам пазыцыях і, нарэшце, адыход.

Зразумела, ёсьць яшчэ шмат тэм і твораў, па якіх пайшла і доўга магла нас радаваць творчасць Мэйерхольда, але яму яны не падабаюцца. „Цемент“ Гладкова вельмі праявічы для Мэйерхольда, а нам зараз іменна патрэбны «Цемент». Патрэбны тэатр, які адбівае злабу дня будаўніцтва ва ўсёй шырыні.

І калі трэба сумаваць, што адышлі Чэхаў і Мэйерхольд, дык усё-ж неўразумелым зьяўляецца адно: чаму гэтыя адыходы звязаны з абавязковым пабытам заграўнаю. Чэхава для распрацоўкі тэм будучага тэатру «мосьці» чамусьці цесна габінэт у Маскве, а Мэйерхольду патрэбны рэпертуар шукаць неабходна... у Эўропе?

Недарэчна!

Надыходзяць весткі, што Мэйерхольд усё-ж таўк вернецца. Магчыма, вернецца і Чэхаў. Аднак, далусьцім горшае, нават тое, што яны ня вернуцца, што-ж...

Калі нас пакінуў самы вялікі артыст у свеце Хв. Шаляпін—гэта таксама было сумна.

На момант.

Як і раней, працуюць тэатры і кожны год выносяць на грэбень хвалі ўсё новыя і новыя сілы і выдатнасці. Справа тэатру жыве, бо жыве справа сацыялістычнага будаўніцтва і, магчыма, лепш і для тэатру і для сацыялі-

стычнага будаўніцтва, калі людзі, якія не знаходзяць сабе ў ім месца і дзялянкі для сваёй працы,—адыдуць.

Хоць на год.

II.

У галіне літаратурнага жыцця РСФСР—новая падзея.

— Вышаў: «Журнал для всех».

Пра гэта здарэнне можна было-б і ня пісаць, калі-б не навязчывая тупасць нашых выдавецтваў, якая спачатку трохі, а цяпер нястрымна лезе ў вочы.

Сучасніка, на наш погляд, павіна зьневажаць гэтая тэндэнцыя цэлага шэрагу выдавецтваў абавязкова выпушчаць часопісь „цот у цот“ як у «добры стары час».

Я пераглядаю «Огонек», гэта пышнае напамінаўне пра шчаслівай памяці „Біржэву“, якая дала сваім «Огоньком» стандартызаваны выгляд бульварным штотыднёвкам. Тая-ж вёрстка, шрыфт, фармат і тыпы клішэ.

Навошта патрабавалася Моспаліграфу гэтае пунктуальнае паўтарэнне прыватна-капіталістычнага густу даваенага часу?

Я гляджу «Красную Ниву» і мяне ўмілае гэтая прыстаўка: „Красная“.

Я зьбольшага пераглядаю вітрыну газэтнага кіёску і пазнаю старых знаёмых «Вокруг Света» і «Мир Приключений», якія і вокладкаю і тэматыкаю ўсім сваім выглядам паўтараюць Сойкінскія выпускі.

БІБЛІАГРАФІЯ І КРЫТЫКА.

Годзе хлопаць па плячы.

Мы пачынаем шыра шкадаваць пісьменьнікаў народаў нашага Саюзу; гэтулькі ў іх зараз «прыяцель», перакладчыкаў і прапагандыстаў у расейскай літаратуры. Сапраўды, хто цяпер пра іх ня трубіць, хто не пахлопвае па плячы літаратуру «вадменаў». Нажаль, толькі ад такога падачвочваньня пачынае балець плячо, вібы на яго наваліўся мядзьеваць.

Перад намі яшчэ адна мядзьевакая ўслуга пісьменьнікам СССР у выглядзе пакінутага С. Валайтсыма зборніка «Поэзия народов СССР». Цікава яшчэ таксама, што гэты зборнік друкуецца, як вынік працы аддзелу па вывучэньні мастацтва народаў СССР.

Мімаволі ўспамінаецца пушкінскі «Дундук», які засеў у Акадэміі. Як відаць, і ў нашай Мастацкай Акадэміі ёсьць Дундукі, калі выпускаюцца такія слоўнікі, як «Современные писатели»—кніга належна ацэненая Горкім,—і як зборнік С. Валайтсыма.

Як-жа вывучыў «акадэмічны Валайтсы» сваю дысцыпліну. Першы-ж старонкі, прысьвечаныя Украіне, сьведчаць, што гэты зборнік складзены халодным мёртвым спосабам пры дапамозе нажвіц, клею і парадаў з большага. Прадмова абяцае чытачу старонкі „сучаснае паэзіі“. Сапраўды, у

такой маленькай кніжцы, дзе на 162 старонках хочучь падаць літаратуры 21 народу Савецкага Саюзу, трэба прадстаўляць савецкіх паэтаў. Калі ласка: між Паўлам Тычынаю і В. Чумаком, без пары загінуўшы пралетарскі паэта Осью Маковой. Зразумела, зусім выпадкова раптам апыняецца ў зборніку гэты другарадны прадстаўнік буржуазнае інтэлігенцыяе паэзіі Галініні. Але наўрад ці яшчэ тав. Валайтсы ведае, што „Крест“ Макавея—стары твор гэтага паэта, вельмі энэргічнага ўдзельніка пэлюраўскае эміграцыі. Аднак, ёсьць яшчэ лепшы прыклад таго, што кніга рабілася механічна, абы з рук збыць; верхі сляянскага паэта В. Алешко „Чернороб“ («Не накоряют хлебом святое, не дожدهшься добра от людей») аўтар кніжкі даў у падарунак Хрыстыне Алчэўскай. Гэтак і напісана: „Христина Алчэвская“—„Чернороб“. Гэтая блятавіна не выпадковасьць, яна характэрна для т. Валайтсыма, які нічога не разумее ў паэзіі народаў СССР, а асабліва ў украінскай паэзіі. Трэба было хоць крыху ведаць сваю дысцыпліну, каб не пераблытаць Алешко і Алчэўскую. А вось аўтар, змарыўшыся ад рэзаньня і клейкі, выпадкова адрэзаўшы прозьвішча аўтара, якое стаіць у „Антологіі“ ўтары,

Побач ляжаць—«Всемирная Панорама», „Вестник Знания“, нарэшце «Журнал для всех, які калісьці вуснамі Поссэ, навучаў таўстоўству. Той самы цырульніцкі росчыр загалюку і шэры тон паперы.

Па аналёгіі ўжо шукаю—«Солнце России» і „Сатириконы“. Ёх яшчэ няма, але ёсьць надзея, што будуць.

Каму патрэбна гэтае нявольніцкае перайманьне ўзораў даваенага кніжнага рынку? Навошта гэта? Чыё сэрца прымушае замілавацца калаціца выгляд «Огонька»? Зразумела, сэрца абывателя. затоенага мешчаніца, для якога гэты выгляд нешта «напамінае» выклікае некія аналёгіі. Праўда, „Огонек“ Моспаліграфа не «Огонек» Пропэра. Зьмест у іх процілеглы, як і ў іншых аднайменных часопісах. Але-ж зьмест патрабуе адпаведнага афармленьня.

Новаму віну—новыя мяхі.

І гэта па некай незразумелай выпадковасьці (?) незразумела толькі некатырым выдавецтвам.

Няпрыемная і нехайная гісторыя. Наконт яе трэба ўзьняць шум хоць-бы для таго, каб сваечасова ня даць разьвіцьця брыдоце, якая псеу выгляд нашых кніжных вітрын.

Зразумела, гучыць анекдатычна, але недалёка да сапраўднасьці, што і дзяржаўнае выдавецтва РСФСР, дзеля тыражу, пераймае часопісь:

«Наши достижения» ў.. «Русское Богатство», ці што...

Яр.

з размахам падпісвае Альчэўская—«Чернороб»—і здаволен. Выразная халтура.

У аўтара кніжкі хапае звычайнае ўвагі, неабходнае для пераплётчыка. Няма ў яго і густу, які як-ні-як у паэзіі патрэбны. Ёсьць аўтарызаваны пераклад вершаў Тычыны «На майдане», які блізка перадае першатвор. Другая страфа гэтых вершаў гучыць: «Ну, прощайте, ждите воли. На коней. И все в пыли. Зашумело, забурило,— лишь знамена защебело». П. Тычына мае права пратэставаць проці наступнае перадачы яго вершаў, якую прапагуе зборнік Валайтсыма: «На селе гудит тревога. В небе вспыхнула заря. То горят шальным пожаром полевые хутора». У гародзе бузіна, а ў Кіеве дзядзька. Тычына тут зусім ня прычым. У такім самым дрэнным перакладзе падаецца верх: «Есенин, Белый...», калі ёсьць іншы пераклад, лепшы, ў разьмеры першатвору. Зразумела, і з моваю першатвору рэдактар незнаёмы і таму не заўважае памылка перакладчыка вершаў С. Сасюры. Сходныя па гучах словы расейскае і ўкраінскае мовы маюць рознае значэньне: «Дивлюсь»—паўкраінску «смотрю», «загубленый»—„потерянный“ і г. д. Перакладчык «Песни» С. Олендэр пакідае гэтыя словы у украінскаю вымоваю.

Мы, нажал, менш знаёмы з літаратурай іншых народаў, прадстаўленых у зборніку, але ёсць некаторыя вызначэнні, што і тут кіравала выпадковасць. Нехарактэрнымі слабымі вершамі прадстаўлены грузіны, напрыклад, Машавілі; у яўрэйскай паэзіі, поруч з другараднымі паэтамі (апроч Маркіша і Кувшывава)—нечакана стары Гофштэйн.

Ды і ўся праца ня мае ніякіх ваўваг, крытычных вестак.

У зборніку ёсць цікавая частка—запісы песняў народных песняроў калмыкаў, таджыкаў, увьбекаў, самаедаў пра Леніна, пра новы быт. Але і яны губляюцца ў гэтай кніжцы, дзе без разбору ўсё перамашана і ня мае ніякага творчэскага гунту. Нельга-ж, сапраўды, лічыць такою прадмову С. Валяйтсы, дзе ён на адной старонцы нагадвае гэтэўкі бягзлудзіцы, колькі другі ня ўмудрыўся-б зрабіць на сотні старонак. С. Валяйтс рашыў «сфармаваць», абатуліць матывы у творчасць нацыянальных аўтараў і народных песняроў. Чаго тут не апшылася: рэвалюцыя, бацькаўшчына, савецкі патрыятызм, усхваленне прыроды. («Потому, что молодой, к творчеству приобщающийся поэт, к красоте природы особенно чувствителен»—бесъсмыслотны Карамзін), праца селяніна (на Валяйтсы, «большинство этих народов—народы преимущественно крестьянские», што, вразумела, няпісьменна, бо ў радзе гэтых краін ССОР розны эканамічны ўклад), праца рабочага, матывы адзінага ССОР, матывы сусветнага і, нарэшце, агульначалавечага характару. Усё гэта глуства, тав. Валяйтс. Усё гэта эканом-геаграфія Мітрафана Прастакова. Няма спецыфічных рысаў нацыянальнае паэзіі. Усе памянёныя вышэй матывы вы знойдзце ў любой літаратуры. Няўжо аўтару кніжкі невядома, што ні ў УССР, ні ў БССР, ні ў іншых рэспубліках няма адзінае нацыянальнае літаратуры, што і там, як у РСФСР, адбываецца барыльба пралетарскага авангарду і дробнабуржуазных пльняў?

Пасля ўсяго гэтага, чытач павінен зразумець наша выдзіўленне, чаму Дзяржаў-

ная Акадэмія Мастацкіх Навук бярэ такую кніжку «пад сваю высокую руку», чаму прафесар Коган піша да яе прадмову не паабяўленую рэкамендацыі. Маскоўскае таварыства пісьменьнікаў, якое вышусьціла гэты зборнік, пагражае нам яшчэ другім, больш поўным, і мы сапраўды падохаемся за літаратуру народаў ССОР.

Мы падрабязна іспыніліся на валяйтсыўскай халтуры таму, што яна зьдўляецца тыповою для надбайных адносін да справы і для таго погляду зверху на «намінаўскай» літаратуры, з якімі даводзіцца стыкацца. Мы, баз, «метраполія», цэнтр, а вы недзе там ступеньню ніжэй, «вацмены». Такі падход у аснове разыходзіцца з прынцыпам будаўніцтва культуры, у якім культурнай рэвалюцыі посьпех забяспечан толькі дружнай братэрскай працай усіх народаў Саюзу.

Мы падамо яшчэ некалькі фактаў такіх надбайных адносін, такой палітыкі ўступак.

Дзяржаўнае Выдавецтва ў сваіх меркаваных выдалі клясыкаў абмяжоўваецца з грузінскае літаратуры Руставелі, аўтарам эпосу «Барсвава Скура», з украінскай—Тарасам Шаўчэнкам.

Такая-ж няпоўнасць відаць у распаўсюджанні твораў жывых сучасных паэтаў. Вершы Аюпа Акап'яна, народнага паэты, Армені, перакладзеныя лепшымі нашымі вершатворцамі і рэкамендаваныя А. В. Луначарскім, вышучаюцца дзяржаўным выдавецтвам у ліку 2.000 адбіткаў на недаступнай цане—3 р. Так вакопваюць папулярнасць вялікага паэты ў расейскай літаратуры. Выбраныя вершаў Тычыны, выдадзеныя Дзяржаўным Выдавецтвам Украіны і добра прынятыя нашай крытыкай, нельга знайсці ні ў адной краме апроч Украіны, з прычыны некае ненададжанасці распаўсюджвання кніг, якія выдадзены на Украіне. Гэтак у нас прасоўваюць лепшае з літаратуры народаў ССОР.

Літаратурам народаў ССОР у наш час павінна быць аддзена выключная ўвага. Павінен быць заснаваны нейкі орган, нейкі камітэт у саюзным цэнтры—Маскве,—які парадкаваў-бы ітэрэсы літаратур ССОР.

человека»—гэта рэч такая-ж жудасная, як і «Стена» і «Чорныя маскі». Заплаціў сваю даніну гэтай пльмі і Янка Купала. Яго «Адвечная песня» (якая мае імат сугучнага з Андрэўскаю «Жизнью человека») — канцаецца гэткай ролікай чалавечка-мужыка на словы жыцця:

Ня міла мне слухаць, ня міла
З зямлі маёй гэткі прывет,
Раскрыўся нанова магіла:
Страшней цябе людзі і сьвет.

Сымбалічна апісана і ліквідацыя першае рэвалюцыі. («На паласе» — абразок з 1906-га году): «Сон на Кургане» дае цікавую нечаканасць для чытача сваім сумяшчэннем чыста рэальных падрабязнасцяў з сымбалікай і містыкай, нават з вобразамі, узятым з беларускае народнае міталогіі. Ды і «Адвечная песня», не звязваючы на свой сымбалізм, дае вельмі сакавітыя малюнкі паасобных момантаў жыцця нашага селяніна. Асаблівую ўвагу трэба звярнуць на працягу «Вяселья», дзе жывое і беспасрэднае пачуццё выбіваецца наверх вольным і прарывстым струменём. Ёсць шмат чаго цікавага і ў апісанні часоў году ды ровных момантаў працы нашага селяніна.

І ўсё-ткі трэба сказаць, што гэты перыяд у творчасці Янкі Купала—не найлепшы. І вельмі добра, што ў далейшых яго зборніках: у «Спадчыне», у «Безназоўным» — мы бачым ужо іншыя настроі. І бадзёрасць «Спадчыны» і рэвалюцыйны імпер «Безназоўнага» — можна і трэба ска-

ён даваў-бы належныя вызначэнні нашым выдавецтвам, каго перакладаць, каму даручаць пераклады, уроўнаважыў-бы небеспадстаўныя пратэвіі літаратур ССОР да расейскай літаратуры, якая ўсё-ж такі павінна зьявіцца правадыром міжнародна-прыяцельскіх пачуццяў у савецкім краі. Гэты камітэт павінен быць заснаваны неадкладна, каб яго важкае слова пачулася зараз-жа, калі складаюцца выдавецкія пляны на наступны вытворчы год.

Неабходна гарантаваць нашага чытача і ад няўважлівасці да літаратур ССОР, і ад надзвычайнае дбайнасці выдаўцоў, якія выпускаюць [на некалькі разоў дрэнныя раманы.

Час узяць таксама пытаньне наконт часопісі народаў ССОР, але такой часопісі, якая жыва адбывала-б жыццё нашага Саюзу, каб не паўтаралася няўдача «Советской Страны» — боз пары загінуўшых зборнікаў. Але яшчэ важней, каб нашы гоўстыя часопісі і штотыднёвікі, якія распаўсюджаюцца па ўсім Саюзе, адчулі б сябе органамі ССОР, а не «великорусскими». Шмат было абвестак наконт гэтага «Красной Нивы», «Журнала для всех» і інш., але пакуль што ніводнае выданьне не перайшло ад слоў да справы. Або абмяжоўваюцца нікчэмнымі ўступкамі.

Трэба ў аснове адмовіцца ад гэтага «пошрительного тона» і не рабіць прынамсі такіх мядзвевых усуг, як «академічны» зборнік «Поэзии народов СССР».

Ал. Гатаў.

АД РЭДАКЦЫІ. Перадрукоўваючы з «Номс. Правды» гэты дуна цікавы артыкул, мусім дадаць, што і ў небагатым аддзеле беларускай паэзіі ў гэтым альманаху мы знаходзім шэраг недарэчнасцяў. За выключэннем перакладаў, узятых з другіх выданняў, усе пераклады падаюць вершы лепшых беларускіх паэтаў у такой форме, што прападаюць іх самыя лепшыя мясціны. Наогул-жа ўзьнятае тав. Гатавым пытаньне аб арганізацыі сталага азнамлення з літаратурамі народаў ССОР і аб зьмене адносін да іх мы лічым правільным і сьвечасовым.

ЯНКА КУПАЛА. Збор твораў т. IV. Беларускае Дзяржаўнае Выдавецтва. Менск, 1928 г. 226 старонак. Цана 2 рублі.

Тут мы знаходзім «Сон на кургане», «Адвечную песню», «На паласе» — арыгінальныя купалавыя творы і «Песьню аб паходзе Ігарава» ды «Галыку» — пераклады.

Арыгінальныя творы належаць да тае, ня вельмі доўгае пары ў творчасці Янкі Купала, калі агульны заняпад грамадзкага жыцця (не гаворачы ўжо аб рэвалюцыйным руху) — асабліва моцна і балюча адчуваўся; гэта было ў першыя часы пасля выдавочнага краху рэвалюцыі 1905-га году. Тады асабліва моцна запанаваў сымбалізм. Паміж іншым магла мець значэнне і тая акалічнасць, што ён з сваімі аднагенымі агульнымі нарысамі зьяваў жыцця, менш выклікаў чэпясечнае ўвагі з боку парскага ўраду. Але, галоўным чынам, такія абатульчаныя схэмы з філзафскім адцоньнем і з пэсымістычным зместам — характэрны для людзей, якія мелі вялікія няўдачы і расчараваньні і часова згубілі веру ў жыццё.

Апроч таго, чалавек у бядзе робіцца крыху забавонным. Адсюль — нейкі містычны струмень у гэтым сымбалізме.

Некаторыя пісьменьнікі амаль ва ўсёй сваёй творчасці выражалі гэтую жудасць безнадзейнага жыцця. Такім, напрыклад, зьяўляецца Леанід Андрэў. Яго «Жизнь

рыстаць у жыцці. А бяспрэчна мастацкія, бездарковыя з фармальнага боку творы вышэй памянёнага перыяду — можна скарыстаць хібы толькі як сумныя галашённы, як хаўтурныя стыхіры над магілаю — над магілаю першае рэвалюцыі.

Байран пісаў пасля няўдачы рэвалюцыі 1789 году. Надсон — пасля звышчонья народавольцаў. Леанід Андрэў — пасля краху рэвалюцыі 1905 году. Купала тады перажыў крызіс, але толькі хвілёва пахіснуўся, а не зламаўся. Новыя, бадзёрыя песьні пачулі мы ад яго. Аднак часовае збытэжальнае было тады зразумелым і нават натуральным.

Цяпер жыццё змянілася, але гэта ня значыць, што нам ня цікава ранейшае культурнае багацце. Усё каштоўнае, бадзёрае мы бярэм і ў нашай старажытнасці і ў іншых народаў. І Я. Купала дае шэраг перакладаў. Аб іх ужо пісалася ня раз. Пераклады Я. Купала адзначаюцца (пры вялікай мастацкай каштоўнасці) — блізкасць да аўтэнтыкаў. Вельмі часта, аўтэнтны перадаецца літаральна, а выходзіць надта прыгожа: Купала выбраў для перакладаў мастацкія творы, якія маюць вялікае культурнае значэнне. «Слова аб палку Ігарава», «Галыка», далей ішчэ ня выдадзенае «Эрос і псыха». Апошні твор — на сваіх глыбокіх гістарычных і філзафскіх думках — стаіць ня ніжэй ад Гэтава «Фауста» і адзначаецца дзіўным мастацтвам формы.

Л. Цьвятку.

НАШ СОЮЗ. БЕЛОРУССИЯ.

Склад: К. А. Вялецкий, С. С. Кривцов, Э. Г. Кульман, М. М. П. Потемкин, Ц. Н. Хибарин, А. Я. Яковлев. Под редакцией: С. С. Кривцова. Выдавец. „Московский Рабочий“. Москва-Ленинград 1928 г. Стар. 118. Цана 60 кап.

Выдавецтва «Московский Рабочий» распачало выдаванне цэлага шэрагу кніжак аб пасобных краінах нашага Саюзу. Сярод гэтых кніжак і вышэй памянёная кніжка «Белоруссия». Гэта—невялікая, папулярная кніжка, якая мае сваёй мэтай даць чытачу ўсеагульнага абхвату сякое-такое ўяўленьне аб сучаснай Беларусі ў межах СССР. Мінюлага гістарычнага жыцця Беларусі аўтары кніжкі амаль што зусім не разглядаюць, датыкаючыся яго часам толькі для больш глыбокага высвятленьня сучаснасці. Аб мінулым Беларусі пераважна гаворыцца ў пачатку кніжкі, але ўсюды з апісаннем палажэння, граіці, прыроды і шляхоў зносінаў БССР. Пасля гэтага аўтары вяртаюцца да гісторыі засялення тэрыторыі БССР.

Аддзел „Людзасць БССР у сучасны момант“ распрацаваны аўтарамі досыць дакладна. У далейшым аўтары гавораць аб энэргічным абліччы БССР—аб сіле яе механічных рухавікоў і механічных сіл, аб дровах, торфе і прывозным апале, аб так званым белым вугалі, аб электрыфікацыі, аб Асібудзе, аб электрыфікацыі вёскі і г. д.

У БССР.

— М. Грамыка рыхтуе зараз п'ёсу для БДТ-2 пад назвай «Салёныя хвалі», у 4-х дзеях.

— А. Гурло здаў да друку ў Белдзяржвыдавцтва зборнік вершаў «Межы».

— Беларускае Дзяржаўнае Выдавцтва зараз выпускае раман Кузьмы Чорнага «Зямля». Роман малое жыццё сучаснае вёскі.

— Друкуецца і ў хуткім часе выйдзе № 5 часопісі «Узвышша».

— Змітрок Бядуля зараз заканчвае першую кнігу вялікай аповесці «Язеп Крушынскі», якая працягамі друкуецца ў часопісі «Узвышша».

— Друкуецца другім выданнем аповесці М. Зарэцкага «Голы зьвер».

— Здадзён у друк збор твораў (2-гі том) Якуба Коласа.

— Адам Вабарэка зараз заканчвае крытычны нарыс аб творчасці Язэпа Пушчы.

— Беларускае Дзяржаўнае Выдавцтва друкуе зараз зборнік вершаў М. Чарота «Сонечны паход».

— Выходзяць і ў хуткім часе паступаць у продаж наступныя п'есы Якуба Коласа: 1-шы том збору твораў, выпуск 2-гі, «Кавкі жыцця», апавяданні, выданне 3-е.

— Анры Барбос прыслаў для друкавання ў БДВ кніжку «Розныя здарэнні».

— Кузьма Чорны зараз працуе над гістарычным раманам «Вядікае выгнаньне». Роман ахопіць часы імперыялістычнай вайны, бежанства.

— У хуткім часу паступіць у прадажу 3-ім выданнем зборнік апавяданняў Цішка Гартнага «Трэскі на хвалях».

У аддзеле аб сельскай гаспадарцы аўтары зусім правільна спыняюцца на пытанні аб уліве геаграфічных і прыродных умоў на развіццё сельскай гаспадаркі БССР, потым пераходзяць да пытаньняў: аб мэлярацыі, глебе, земляробстве, тыпах гаспадаркі і г. д.

У аддзеле аб апрацоўваючай прамысловасці аўтары ў першую чаргу разглядаюць харчоўную прамысловасць, потым лесанільную, папяровую, скураную, баваўняную і хмільную і, урэшце, саматужную. Сёмы аддзел прысьвечаны нацыянальнаму складу насельніцтва і нацыянальнай культуры. Упамінуўшы аб процітных суадносінах беларусоў, яўрэяў, вялікаросаў, палякаў і інш. у гарадох і вёсках БССР, аўтары пераходзяць да пытаньня аб «нацыянальнай культуры беларусаў».

Гэтым пытанню кніжка ўдзяляе аж пэўную старонку (з 118 стр.) Ужо па адным гэтым можна сабе прадставіць, як уважліва аднесліся аўтары да беларусі як культуры. Яны проста не «не замяталі». Ды і самі яны пішуць: «нарыду з устнамі народным творчэствам у Беларусі існаваў і літэратура. «Существовала». А цяпер што? Выходзіць, што цяпер няма беларускай літэратуры. Аказваецца, аднак, што ня зусім так. Маскоўскія аўтары ведаюць, што быў такі першы напублікаваны паэта Гунін-Марцінкевіч, пасля яго Ф. Багушэвіч, Лупковіч, Каганец і г. д. і, урэшце, «первым піонером из среды подлинно народных представителей белорусской литературы были Янка Купала и Якуб Колас» (чаму былі? Яны-ж яшчэ жывуць. П. Т.).

Літаратурная хроніка.

— Язеп Пушча здаў да друку зборнік вершаў «Песні на руінах».

— У хуткім часе выходзіць 2-гім выданнем 1-шаго том збору твораў Янкі Купала.

— Алесь Дудар падрыхтоўвае да друку зборнік вершаў «Чырвоная сталіца».

— Змітрок Бядуля зараз піша невялікую аповесць, памерам у 2-3 аркушы, акты-рэалістычнага зьместу, а таксама працуе над сэрыйнай невялікай апавяданьняў.

— Галубок рыхтуе для Беларускага Дзяржаўнага Вандруйнага Тэатру п'ёсу «Рвачы».

— Андрэй Александровіч падрыхтоўвае да друку вялікі зборнік паэзіі пад назвай «Напярэдадні», у які ўвойдуць паэмы «Цені на сонцы» і «Напярэдадні» і раман «Нараджэньне чалавека».

Выдавецкая справа ў Заходняй Беларусі.

За 1-ю палову 1928 году ў Вільні вышлі наступныя кніжкі на беларускай мове.

1) Колас Якуб: «Сымон Музыка»—паэма. Выданне (у Польшчы) 1-е. Выдавцтва Белар. Выдав. Т-ва «Пагоня». 211 старонак, фармату павялічнай 8-кі з прамавай і партрэтамі аўтара.

2) Колас Якуб: «Новая Зямля»—паэма. Выданне ў Польшчы 1-е, наогул 3-е. Кніжка 1-я (першых 13 песьняў). Выданне «Народу». 124 старонкі павялічнай 16-кі.

3) Друці Падбарэзкі: «Байкі, гумар і сатыра».—Зборнік гумарыстычных вершаў. Сшыткі 1-ы і 2-і разам. Выданне «Віленскага Выдавца» Б. Клепкіна. Старонак 64 пав. 16-кі.

4) Гушча Тарас: «Нёмнаў дар» і іншыя расказы.—Зборнік наваляў. Повае выдан-

далей: «За німі выступаюць Ал. Гарун, Цішка Гартін, Шаньтыр, Чернушевіч, Гурло і др. В их творчестве появились и пролетарские мотивы».

Па-першае, мы штосці ня чулі, каб быў такі беларускі пісьменьнік «Цішка Гартін». Мо' Цішка Гартны? Калі гэта абмылка друку, дык чаму ня зроблена прапраўка?

Падругое, ці-ж не камізмам гучыць гэты пераказ, у якім поруч з сапраўды выдатнымі нашымі пралетарскімі пісьменьнікамі пастаўлены амаль зусім невядомыя асобы, а такія выдатныя пралетарскія пісьменьнікі як М. Чарот, М. Зарэцкі, А. Александровіч і інш. нават і не ўспамінуты.

Які-ж вывад мы павінны зрабіць з гэтай няўдалай і нават абразьлівай спробы групы маскоўскіх «составителей» даць агляд нашай літэратуры. Адзін і толькі адзін: ня варта брацца за справу, калі яе ня ведаеш, бо падобныя рэчы выглядаюць вельмі не прапалетарску і проста некарыктна. Яшчэ адна заўвага: аўтары кніжкі пішуць, што «сукрупаваная і раёнправаная БССР состоіт из 5 округов». Вядома-ж, што БССР складаецца цяпер з 8-мі акругаў, а яшчэ гады два таму назад яна складалася з 10.

Наогул аб кніжцы трэба сказаць, што за адзначанымі недахопамі яна дае ўсеагульнаму чытачу сякія-такія матар'ялы, пры гэтым больш-менш сьвежыя, на якіх можна арыентавацца ў сучасным становішчы БССР.

Аднак, было-б лепш, каб гэтае азнамленьне ў некаторых сваіх момантах ня было падобна на, здавалася-б, цямершую ўжо «Івавайшчыну».

П. Т.

не «Віленскага Выдавца» Б. Клепкіна. Старонак 77, фармату 8-кі.

5) Тэан Марк: «Принцип і жабрак»—аповесць для юнацтва. З расойскага(?) перакладу Макар Краўцоў. Выданне «Віленскага Выдавца» Б. Клепкіна. 215 старонак, фармату 8-кі з партрэтамі аўтара.

6) Няміровіч-Данчэнка В. І.: «Стары замак»—апавяданьне. Пераклад ў расойскага В. Ст. Старонак 39, фармату 16-кі. х)

7) Крапіўніцкі М. «Памыліся ў дурні»—жарт у 3-х дзеях. Пераклад з украінскага. Выданне Т-ва Беларускай школы з сэрый «Беларускі Тэатр». Старонак 32 павялічнай 8-кі.

8) «Беларускі Тэатр»—зборнік беларускіх сьпеваў твораў, зьмяшчаючы ў сабе: 1) «Па Рэвізіі»—жарт у 1-й дзеі М. Крапіўніцкага (пераклад з украінскага) і 2) «Модны Шляхцік»—жарт у 1-й дзеі К. Кагаяна. Выданне Т-ва Беларускай Школы. Старонак 31 фармату 8-кі.

9) «Беларускія сьпеваўныя творы»—зборнік, зьмяшчаючы наступныя п'есы 1) «Дзядька Якуб»—драматычны абраз у 2-х дзеях—Фр. Аляхновіча, 2) «На вёсны»—ідэялічны абраз у 1-й дзеі Фр. Аляхновіча, 3) «Міхалка»—камедыя ў 1-й дзеі, пераробка з польскага і 4) «Пярэстая красуля»—жарт у 1-й дзеі М. Чужыкіна (пераклад з расойскага). Выданне Беларускага Выдавца. 48 старонак фармату 8-кі.

10) М. А. д-р: «Бор»—філэзофічны нарыс. Выданне «Хрысьціянскай Думкі». Старонак 24 фармату паменшанай 8-кі.

11) Туронак Б.—д-р: «Гігіена ўзгадавання дзіцяці»—папулярна навучная брашура. Выданне «Бел. Крыніцы». Старонак 40 фармату 16-кі.

12) Васілеўскі А.: «Беларускі соннік». Выданне аўтара. 67 старонак паменшанай 8-кі.